

KS. LESZEK SZEWCZYK

ZAGADNIENIA SPOŁECZNE W HOMILIACH PIEKARSKICH PODCZAS PIELGRZYMEK ŚWIATA PRACY

Działalność Kościoła opiera się na głoszeniu słowa Bożego, które przygotowuje do pełnego przeżycia liturgii i do przyjęcia sakramentów¹ Głosząc słowo Boże, Kościół stara się odpowiadać na wezwanie Jezusa Chrystusa: „Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody [...]” (Mt 28, 19). Przedmiotem przepowiadania są wielkie dzieła Boga, tajemnice Chrystusa, prawdy wiary i zasady życia chrześcijańskiego² Treści objawienia Bożego dotyczące zbawienia są pierwszorzędnym przedmiotem przepowiadania kaznodziejskiego. Przedmiotem drugorzędnym są problemy egzystencjalne³ współczesnych ludzi oraz sprawy świata, które należy przedstawiać w świetle Chrystusowym (KDK 10).

Stanowe pielgrzymki mężczyzn i młodzieńców do Piekar, nazywane pielgrzymkami świata pracy, mają długą tradycją historyczną, charakterystyczny rys organizacyjny oraz specyficzny zakres treściowy⁴ Podczas peregrynacji

Ks. dr LESZEK SZEWCZYK – adiunkt Zakładu Liturgiki i Homiletyki Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach; adres do korespondencji: ul. Starokościelna 3, 41-400 Mysłowice; e-mail: leszek.szewczyk@interia.pl

¹ A. L e w e k. *Funkcja kerymatyczna Kościoła w świetle Vaticanum II*. T. 1. Warszawa 1984 s. 93.

² Zob. *Kodeks prawa kanonicznego*. Poznań 1984 kan. 767 § 1; kan. 768 § 1 i 2; *Katechizm Kościoła Katolickiego*. Poznań 1994 nr 1349.

³ W. S t u r m. *Religionsunterricht gestern, heute, morgen*. Stuttgart 1971 s. 114; zob. W. Ś w i e r z a w s k i. *Misterium Christi. Chrystus obecny w liturgii i życie chrześcijańskie*. Kraków 1975 s. 246. Na temat egzystencjalnego aspektu przepowiadania homilijnego wielokrotnie wypowiedziano się we *Wprowadzeniach do Programu kaznodziejskiego* (dalej WDPK).

⁴ Piekary Śląskie, leżące kilkanaście kilometrów na północ od Katowic, to jedna z najstarszych parafii na terenie obecnej archidiecezji katowickiej. W drugiej połowie XVII wieku zrodził się w Piekarach szczególnie kult cudownego obrazu Matki Bożej, a w XIX wieku Piekary stały się

bardzo mocno akcentowana jest tematyka społeczna. Przemówienia biskupa katowickiego oraz zaproszonych kaznodziejów, skierowane do pielgrzymów w Piekarach, nawiązują do aktualnych problemów społecznych i gospodarczych. Piekary są stolicą katolicyzmu społecznego na Śląsku, a przybywającym pielgrzymom pozwalają doświadczyć społecznej siły wiary. Tam pokolenia mieszkańców Śląska i okolic przybywały, żeby w masowych spotkaniach pielgrzymkowych utwierdzić swoje przekonania religijne⁵ Cenną myśl dotyczącą oczekiwań słuchaczy piekarskiego przepowiadania słowa Bożego przedstawił ks. R. Rak: „Pragnienie sprawiedliwości i miłości społecznej, znajdujące wyraz w Piekarach, jest dla robotników bardzo ważne. Każe im stawiać większe wymagania sobie samym, Kościołowi, swoim kolegom, a nawet pod adresem zakładów pracy o sprawiedliwe wynagrodzenie. I chociaż uczestnicy pielgrzymek żądań swoich nie formułują w sposób wyraźny, to jednak wyczuwają to, co dla życia robotników jest istotne, a jeśli się o tym mówi, przyjmują z aplauzem”⁶

W niniejszym opracowaniu ukazane zostaną główne zagadnienia społeczne wymieniane i omawiane w piekarskim przepowiadaniu kaznodziejskim. Analizowane będą jednostki kaznodziejskie wygłoszone w czasie ostatnich 20 lat. Jest to czas, w którym diecezją, a od 1992 r. archidiecezją katowicką kieruje ks. abp Damian Zimoń.

centrum życia religijnego na Górnym Śląsku. Wzrost znaczenia religijnego Piekar dla archidiecezji katowickiej jest bezpośrednio związany z ruchem pielgrzymkowym, w którym na pierwsze miejsce wysuwa się coroczna pielgrzymka mężczyzn i młodzieży męskiej, organizowana w ostatnią niedzielę maja. Oficjalnie za początek majowych stanowych pielgrzymek mężów i młodzieńców do Piekar uznaje się pielgrzymkę z 4 maja 1947 r., chociaż regularny ruch pielgrzymkowy do piekarskiego sanktuarium notuje się od połowy XVII wieku. Zob. J. Przybyła. „Praca” w kazaniach piekarskich kardynała Karola Wojtyły. „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 16:1983 s. 25; J. Myszor. *Historia diecezji katowickiej*. Katowice 1999 s. 527; J. Wycisło. *Sanktuarium Matki Bożej w Piekarach Śląskich*. T.1: *Formowanie się głównego ośrodka życia religijno-społecznego na Górnym Śląsku w XIX wieku*. Katowice 1991 s. 31-33.

⁵ Zob. A. W u w e r. *Katolicka nauka społeczna w nauczaniu piekarskim arcybiskupa Damiana Zimonia podczas pielgrzymek mężczyzn w latach 1986-2004*. W: *Rocznice, które wspominają, uobecniają i zapowiadają*. Red. J. Kozyra, M. Łuczak. Katowice-Piekary 2005 s. 33.

⁶ R. R a k. *Znaczenie sanktuarium w Piekarach dla religijno-społecznej integracji ludu górnośląskiego*. „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 17:1984 s. 105.

I. MIEJSCE ZAGADNIENÍ SPOŁECZNYCH W PRZEPOWIADANIU KAZNODZIEJSKIM

Sobór Watykański II postuluje wychodzenie Kościoła naprzeciw światu, dostrzeganie problemów współczesności oraz rozwiązywanie ich w świetle Ewangelii (KDK 44). Współczesnemu odbiorcy słowa Bożego należy głosić te prawdy nie ogólnie i abstrakcyjnie, ale odnieść do konkretnych warunków życia słuchacza (DK 4). Sobór wielokrotnie podkreśla potrzebę aktualizacji przepowiadanego słowa Bożego do potrzeb współczesnego odbiorcy. Konieczność adaptacji przepowiadania do współczesności podkreślają także dokumenty posoborowe oraz nauczanie Kościoła w Polsce⁷

Poprzez głoszenie słowa Bożego wyklada się zasady życia chrześcijańskiego (KL 52) oraz zachęca, aby wierni przyjęli usłyszane słowo i stosowali je w praktyce (KKK 1349). Przepowiadanie słowa Bożego jest zbawczym apelem ukazującym i wyjaśniającym działanie Boga, skierowanym do zgromadzonych słuchaczy. Powinno ono prowadzić do przemiany życia poszczególnych uczestników, udzielając odpowiedzi wierzącym na usłyszane słowo Boże. Jest ono owocne wtedy, kiedy wyraża się w praktyce życia. Dlatego kazania, konferencje, a zwłaszcza homilie mają wskazywać na możliwe sposoby odpowiedzi na Boże wezwanie w codziennym życiu. Słuchacz powinien usłyszeć o tym, jak jego wiara ma być realizowana we współczesnym świecie. Bez tej konkretyzacji homilia pozostawi słuchacza w próżni, stając się w swej części praktycznej jedynie zbiorem umoralniających komunałów⁸ Uczestnicząc w kolejnej części Mszy świętej, a później udając się do swoich codziennych obowiązków, słuchacz musi wiedzieć, że Bóg postawił mu określone zadania oraz oczekuje na nie odpowiedzi. Odpowiedź ta realizuje się na trzech płaszczyznach ludzkiego życia: wiary, nawrócenia i miłości⁹

Przepowiadanie czerpie swoją treść z Biblii i teologii oraz obserwacji świata, w którym żyje i tworzy współczesny człowiek. Według *Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym* problemy nurtujące współczesnych ludzi dotyczą małżeństwa i rodziny (nr 47-52), kultury (nr 53-62), życia gospodarczo-społecznego (nr 63-72), życia wspólnoty politycznej (nr 73-76) oraz zagadnienia wojny i pokoju (nr 77-83), a także roz-

⁷ Zob. m.in.: KK 13; KDK 4, 42, 44, 57, 62, 76; EI 59; EN 43; CaT 46; SdK s. 161.

⁸ M. Brzozowski. *WDPK 1973/74*. „Biblioteka Kaznodziejska” (dalej BK) 91:1973 z. 5 s. 249-250; tenże. *WDPK 1981/82*. BK 107:1981 z. 5 s. 257-261.

⁹ Zob. Z. Adamek. *WDPH 1993/94*. *Ewangelizacja małżeństwa i rodziny*. BK 131:1993 z. 5/6 s. 257-267.

wijania wspólnoty międzynarodowej (nr 84-89). Przepowiadanie homilijne powinno uwzględniać „znaki czasu” (KDK 4). Należą do nich: wolność religijna (DWR 15), ruch ekumeniczny (DE 4), rozwój i odnowienie liturgii (KL 43), przemiany społeczne, gospodarcze i kulturowe (KDK 4)¹⁰ Te zagadnienia coraz częściej stają się przedmiotem przepowiadania homilijnego. Wyomogom tym starają się sprostać homilie oparte na modelu egzystencjalno-dialogicznym. Powinny one uwzględniać:

a) DOŚWIADCZENIE ŻYCIOWE. Jest to uwzględnienie realiów życia, postawienie tych pytań, które powinny być postawione przez słuchacza. W tej części powinien być uwzględniony cały kontekst psychiczno-społeczny;

b) AKTUALIZACJĘ BOŻEGO ORĘDZIA. To mówi Pan. Nie jest to prosta egzegeza biblijnych tekstów, ale przekład myśli biblijnej, a konkretnie orędzia biblijnego na język człowieka współczesnego. Trzeba to ukazać pod postacią, że Pan mówi tu i teraz. Kiedy w Kościele czyta się Pismo święte, sam Chrystus mówi do nas;

c) ŻYCIE CHRZEŚCIJANINA. Ważne są wskazania praktyczne, należy ukazać konkretne możliwości zastosowania Bożego słowa. Bardzo duże znaczenie ma żywe świadectwo przemawiającego¹¹

Kaznodzieja pragnący w odpowiedni sposób głosić słowo Boże powinien wziąć pod uwagę warunki, w jakich odbywa się dziś to głoszenie. Musi zwrócić uwagę na przemiany kulturowe i społeczne oraz na sytuację Kościoła. Kompetentnym głosicielem słowa Bożego może być tylko ten, kto ciągle się stara być czujnym świadkiem czasu i rozumiejącym współczesność. Codzienna lektura poważnego dziennika jest dla kaznodziei tak ważna, jak lektura Pisma świętego¹²

Wymiar społeczny, chociaż nie jest wymiarem jedynym i najważniejszym, odgrywa podstawową i niezastąpioną rolę w głoszeniu Ewangelii. Powinien on ukazywać niewyczerpane bogactwo chrześcijańskiego zbawienia ze świadomością, że doskonała i definitywna zgodność realiów życia społecznego i Ewangelii nigdy na ziemi nie będzie możliwa. Nowa ewangelizacja życia spo-

¹⁰ W związku z szybkim rozwojem kulturowym, społecznym, politycznym i gospodarczym „znaki czasu” przybierają wciąż nowe formy. Po ostatnim soborze wielokrotnie uzupełniano ich katalog. W relacji końcowej Synodu Biskupów w 1985 r. wspomniano następujące znaki czasu: głód, ucisk, niesprawiedliwość i wojny. Zob. A. L. S z a f r a Ń s k i. *Kairologia. Zarys nauki o Kościele w świecie współczesnym*. Lublin 1990 s. 114-116; S. Bielecki. *Znaki czasu i ich rozpoznawanie*. W: *Teologia pastoralna*. Red. R. Kamiński. T. 1. Lublin 2000 s. 223-247.

¹¹ SdK s. 164.

¹² K. Müller. *Homiletyka na trudne czasy*. Kraków 2003 s. 22

łecznego wymaga przede wszystkim głoszenia Ewangelii – Dobrej Nowiny o tym, że Bóg w osobie Jezusa Chrystusa zbawia każdego człowieka. To orędzie powinno stać się zasadą interpretacji rzeczywistości społecznej¹³

Nauczanie z ambony ma nie tylko przekazać treść wiary, lecz także doprowadzić do udziału w tajemnicy Chrystusa. Osiągnięcie tego celu wymaga spowodowanie u słuchaczy słowa Bożego wewnętrznej przemiany poprzez zmianę sposobu myślenia, burzenie postaw i zachowań niezgodnych z duchem Chrystusa, wywoływanie postaw prawdziwie chrześcijańskich i wprowadzenie odnowionego porządku życia moralnego¹⁴

II. ZAGADNIENIA SPOŁECZNE W ANALIZOWANYM PRZEPOWIADANIU

Mianem „życie społeczne” określa się całość zjawisk będących pochodną oddziaływania jednostek i zbiorowości na określonej przestrzeni. Opiera się ono na więzi społecznej, czyli wzajemnych zależnościach i stosunkach. Życie społeczne obejmuje zjawiska występujące wśród ludzi, którzy żyjąc na określonym terytorium, muszą przystosować do siebie swoje zachowanie¹⁵

W kaznodziejstwie piekarskim zagadnienia życia społecznego są bogato komentowane. Liczni kaznodzieje wielokrotnie odwoływali się w swoich wypowiedziach do wieloletniego piekarskiego mówcy – kard. K. Wojtyły¹⁶ Nawiązywano do jego piekarskich wystąpień, jak również powoływano się na jego słowa wypowiedziane ze stolicy Piotrowej.

¹³ Papieska Rada „Iustitia et Pax”. *Kompendium nauki społecznej Kościoła*. Kielce 2005 nr 526.

¹⁴ Zob. M. G o s e k. *Tworzywo homiletyczne*. W: *Praktyka przepowiadania słowa Bożego. Materiały do nauczania w zakładach teologicznych*. Red. L. Kuc. T. 2. Warszawa 1973 s. 356-360.

¹⁵ A. K o ł e k. *Problematyka społeczno-religijna w kaznodziejstwie biskupa Herberta Bednorza*. Katowice 2002 s. 12.

¹⁶ Kard. Karol Wojtyła posługę głosiciela słowa Bożego w sanktuarium piekarskim pełnił od 1965 do 1978 r., kiedy został wybrany na papieża. Krótkie przerwy w posługiwaniu kaznodziej-skim były spowodowane chorobą (1969 r.), uczestnictwem w jubileuszu 50-lecia kapłaństwa Pawła VI (1970 r.), a w 1972 r. kazanie piekarskie wygłosił abp Bolesław Kominek z Wrocławia. Począwszy od 1965 r. metropolita krakowski w każdym piekarskim przemówieniu poruszał istotne zagadnienia dotyczące problemów występujących zwłaszcza na Śląsku. Najczęściej problemy te były wcześniej zasygnalizowane w liście bpa Herberta Bednorza, zapraszającym na pielgrzymkę. Kard. Wojtyła swoim autorytetem wzmacniał formułowane wcześniej postulaty, wspominając o sprawach budownictwa sakralnego, dostępu do środków masowego przekazu, wolności słowa, godności pracy ludzkiej czy sakralnego charakteru niedzieli. Już jako papież, nadał Matce Boskiej Piekarskiej tytuł „Matka Sprawiedliwości i Miłości Społecznej” Zob. J. M y s z o r. *Historia diecezji katowickiej*. Katowice 1999 s. 535-536.

Jednym z zagadnień życia społecznego, które często poruszano, był problem pracy. W kazaniach piekarskich ostatniego dwudziestolecia ukazywano sens ludzkiej pracy, konieczność jej podejmowania, jej znaczenie dla dobra Ojczyzny, wołano o rozwiązywanie problemu bezrobocia, o słuszne wynagrodzenie oraz o poszanowanie niedzieli jako dnia czci Boga oraz odpoczynku.

Zdaniem piekarskich kaznodziejów, człowiek przez pracę uczestniczy w dziele samego Boga. Jezus Chrystus stał się jednym z nas, aby wypełnić wolę Ojca, by objawić światu i nam wspaniały plan zbawienia człowieka. Jezus nie tylko mówi o pracy, ale wypełnia ją czynem. Jest to zatem także ewangelia pracy, gdyż głoszący ją sam jest człowiekiem pracy; zna jej wartość i jej trud. Dzięki Chrystusowi każda praca oraz wysiłek z nią związany ma dla człowieka znaczenie zbawcze¹⁷ Praca w świetle „ewangelii pracy” jest powinnością człowieka i jako taka jest postrzegana w kategorii obowiązku, zarówno względem Boga, jak i innych ludzi. Trud pracy jest jednocześnie okazją do odpowiedzialnego budowania Polski opartej na Bożym ładzie i wolności¹⁸

Kaznodzieje piekarscy wyrażali niepokój i zatroskanie o bardzo liczną rzeszę ludzi pozbawionych pracy. Zachęcali do przestrzegania etyki pracy, która stawia wymagania zarówno pracodawcom państwowym i prywatnym, jak i pracownikom. Jednocześnie wskazywano na konieczność przestrzegania zasady uczciwości w wynagradzaniu za pracę, które jest podstawą bezpieczeństwa zwłaszcza rodzin¹⁹

Z powinnością pracy jest powiązany obowiązek troski o własne siły, czyli odpoczynek, który dany jest człowiekowi dla oddawania Bogu „dnia siódmego”²⁰ 30 maja 1999 r. bp W. Skworec wołał: „Katolik to człowiek, który niedzielę świętuje! [...] niedziela jako dzień Pana i dla Pana powinna być dniem świętowania, budowania wspólnoty z Bogiem i ludźmi, zwłaszcza najbliższymi w rodzinie. Niech znów stanie się aktualne hasło wypowiedziane tu w Piekarach przez biskupa Zagrzebia F. Kuharicia: „«Niedziela jest Boża i nasza». Nie pozwólcie jej sobie odebrać. Jak wiele, a w zasadzie wszystko, zależy tu od Was, drodzy Ojcowie, by niedziela była «Boża i nasza»”²¹

¹⁷ Z. Kamiński. *Przyjmijcie Ewangelię Pracy – Homilia biskupa plockiego z 26.05.1991*. „Wiadomości Diecezjalne” Katowice (dalej WDK) 59:1991 nr 5 s. 155-157.

¹⁸ Tamże s. 156; T. Gocłowski. *Homilia metropolity gdańskiego z 30.05.1993*. „Wiadomości Archidiecezjalne” Katowice (dalej WArchK) 61:1993 nr 5 s. 228.

¹⁹ J. Michalik. *Homilia metropolity przemyskiego z 29.05.2005*. WArchK 61:1993 nr 5 s. 228.

²⁰ Kamiński, jw. s. 156.

²¹ W. Skworec. *Homilia biskupa tarnowskiego z 30.05.1999*. WArchK 67:1999 nr 5 s. 219.

W czasie pielgrzymek piekarskich kaznodzieje wielokrotnie nawiązywali do praw człowieka. Kościół dostrzega w tych prawach wyjątkową okazję do potwierdzania godności ludzkiej jako cechy, którą Bóg odcisnął na swoim stworzeniu²² Prawa człowieka akcentowano zwłaszcza w końcu lat osiemdziesiątych ubiegłego stulecia. Biskup kielecki S. Szymecki w homilii z 29 maja 1988 r. zaznaczał: „Każdy człowiek ma prawo do «dobrego bytu». Wszyscy razem mamy prawo do «dobrego bytu». Świadomie pomijam słowo «dobrobytu», by posługiwać się wyrazem «dobrego bytu». Dobrobyt, bowiem określa rzeczywistość materialną, rzeczywistość, która nie jest na miarę człowieka, jego pragnień, aspiracji i potrzeb. Człowiek nie może być ograniczony sprawami materialnymi, tym bardziej tzw. materializmem, szczególnie tym materializmem, który wyklucza duchowe i nadprzyrodzone dążenia człowieka. Człowiek ma prawo do dobrego bytu, czyli po prostu do tego, aby być”²³

Inny kaznodzieja ukazywał powiązanie praw człowieka z prawami Boga. Bóg również w tym świecie ma swoje prawa, które nie mogą być łamane ani deptane. Brak przestrzegania tych praw skutkuje brakiem fundamentu dla praw ludzkich, co może doprowadzić do manipulowanie nimi w celach ideologicznych, społecznych i politycznych²⁴ W ostatnim czasie odwoływano się do licznych w przeszłości przypadków łamania praw człowieka oraz roli, jaką odegrał Kościół poprzez upominanie się o poszczególne prawa. „Ostatni papież Pius XII, Jan XXIII, Paweł VI i Jan Paweł II stale upominali się na forum międzynarodowym o nasze prawa do swobodnego wyznawania wiary”²⁵

Często poruszonym w przepowiadaniu piekarskim zagadnieniem były sprawy narodowe. Wiele uwagi poświęcano również wadom narodowym. Zdaniem kaznodziejów Polska musi się stać ojczyzną ludzi, którzy szeroko otwierają swoje serca i mają dość przestronnego miejsca dla Boga i dla każdego z braci²⁶ W celu zachowania ciągłości i siły kultury chrześcijańskiej narodu potrzebna jest świadoma działalność polityczna ludzi świeckich²⁷ Odwoływano się w analizowanych homiliach do Ojczyzny jako dobra wspólnego²⁸

²² Papieska Rada „Iustitia et Pax”, jw. nr 152.

²³ S. Szymecki. *Homilia biskupa kieleckiego z 29.05.1988*. WDK 56:1988 nr 6 s. 184.

²⁴ A. Nosol. *Matka miłości i sprawiedliwości społecznej drogą do Eucharystii. Homilia biskupa polskiego z 1987 r.* WDK 55:1987 nr 5 s. 25.

²⁵ J. Wesółowski. *Homilia nuncjusza apostolskiego w Kazachstanie z 30 maja 2004 r.* WArchK 72:2004 nr 5 s. 198.

²⁶ W. Ziółek. *Kazanie biskupa łódzkiego z dnia 28.05.1989 r.* WDK 57:1989 z 6 s. 223.

²⁷ J. Śrutwa. *Trójca Przenajświętsza – wzór jedności i miłości. Homilia biskupa zamojsko-lubaczowskiego podczas Mszy św. 25.05.1997*. WArchK 65:1997 nr 5 s. 257.

²⁸ Szymecki, jw. s. 186.

Szczególnie często przypominano, że nasze wady narodowe są niebezpieczne dla funkcjonowania społeczeństwa. Kościół nie ustawał w ich piętnowaniu: „Kościół na tej ziemi nie przestał mówić sobie słów prawdy, i wtedy, kiedy one były gorzkie i wytykały nasze wady narodowe. Nie tylko tym, co władzę sprawują, potrafimy mówić słowa prawdy, ale potrafimy je mówić także i sobie. Nie tylko potrafimy innym wskazywać na ścieżki sprawiedliwości i miłości, i porozumienia, i jedności, ale sami ich szukamy. Sami się na nich upewniamy, abyśmy rzeczywiście z Chrystusem byli jedno. Stąd jest ta przedziwna siła tego Narodu”²⁹

Kaznodzieje wskazywali na niebezpieczeństwo oddawania się w niewolę „mocom najniższym, bezlitośnie niszczycielskim i że to bywa dziś obwieszczane jako wyzwolenie i nadzieja”³⁰ Wskazywano również na lekceważenie, a nawet ośmieszanie fundamentalnych praw dekalogu. „Niektórzy się dziwią, że w naszym kraju największym mankamentem życia społecznego-politycznego staje się lekceważenie i tzw. obchodzenie norm prawnych i moralnych”³¹

Bóg nie stworzył człowieka samotnym; od początku „mężczyznę i niewiastę stworzył ich” (Rdz 1, 27), a zespolenie ich stanowi pierwszą formę wspólnoty osób. Człowiek bowiem z głębi swej natury jest istotą społeczną, toteż bez stosunków z innymi ludźmi nie może ani żyć, ani rozwinąć swoich uzdolnień (KDK 12). Rodzina chrześcijańska, przez miłość małżonków, ofiarną płodność, jedność i wierność i przez miłosną współpracę wszystkich członków, jest świadectwem żywej obecności Zbawiciela w świecie oraz odzworowaniem prawdziwej natury Kościoła (KDK 48).

W piekarskim przepowiadaniu słowa Bożego temat rodziny często jest poruszany. Ubolewano nad współczesnym rozkładem rodziny i często poprzedzającym go rozkładem małżeństwa. Zdaniem jednego z kaznodziejów, obecny kryzys rodziny został poprzedzony kryzysem małżeństwa. Małżeństwo bowiem jest źródłem rodziny. To kryzys miłości jest największym złem, które dotyka rodzinę i małżeństwo u samych źródeł³²

Szczególne niebezpieczeństwo związaną jest – zdaniem innego kaznodziei – z podważaniem fundamentów stojących u podstaw rodziny; z atakiem na rodzinę, z piętnowaniem rodziców żyjących w związku małżeńskim za wspólne wychowanie dzieci, a obdarzanie przywilejem ojca lub matkę sa-

²⁹ F. Macharski. *Kazanie wygłoszone 25.05.1986 r.* WD 54:1986 nr 5 s. 8.

³⁰ Ziółtek, jw. s. 223.

³¹ J. Wieczorek. *Homilia biskupa gliwickiego z 26.05.2002 r.* WArchK 70:2002 nr 5 s. 254.

³² Sz. Wesoły. *Świadectwo zaczyna się w rodzinie. Homilia z 29.05.1994 r.* WArchK 62:1994 nr 5 s. 230.

motnie wychowującą dziecko. Pomoc samotnej matce jest niewątpliwie potrzebna, ale nie wolno jej odmawiać rodzinie³³ Ważnym postulatem jest życzliwość wobec rodziny i jasno określona polityka prorodzinna³⁴ Zdrowa moralnie rodzina przezwycięży wszelkie choroby współczesności. Warto wpatrywać się ciągle w to, co nie przemija, w wartość odwagi, prawdy, męstwa. Zburzyć jest łatwo, odbudować trudniej. Rodzina jest miejscem przekazywania wiary oraz dawania o niej świadectwa³⁵ W życiu rodziny ważną rolę odgrywają ludzie młodzi. Jeden z kaznodziejów wyrażał nadzieję, że młodzież, zwłaszcza ta, która zna „zasady nauki Kościoła, wniesie w obolałe społeczeństwo nowy posiew zapалу i rzetelności”³⁶

Solidarność, uwydatniająca społeczną naturę osoby ludzkiej, równość wszystkich w godności i prawach, wspólną drogę ludzi i narodów do jedności³⁷ jest częstym tematem piekarskich kaznodziejów. Solidarność, jak podkreślano, jest postawą moralną i społeczną, która przemienia „serca kamienne na serca z ciała” (por. Ez 36, 26) i daje wszystkim objawom współzależności wyraz ludzki i wymiar dobra. Wola współpracy dla dobra wspólnego ma na imię „solidarność”³⁸ Solidarność jest cnotą chrześcijańską, czyli sprawnością wewnętrzną, siłą moralną, której celem jest jedność³⁹

Słowo „solidarność” należy do kanonu katolickiej nauki społecznej. Dziś wszyscy się na nią powołują, służy jako swoista podpora, ma uwiarygodnić. Wielu chce, przynajmniej w sferze deklaracji, kształtować rzeczywistość społeczną i gospodarczą, opierając się na zasadach katolickiej nauki społecznej, nie wiedząc albo zapominając, że katolicka nauka społeczna opiera się na fundamencie solidarności, jako mocnej i trwałej woli angażowania się na rzecz dobra wspólnego. Wszyscy bowiem jesteśmy odpowiedzialni za wszystkich⁴⁰

Kolejnym zagadnieniem społecznym, poruszonym przez piekarskich kaznodziejów, była sprawiedliwość. Sprawiedliwość jest cnotą moralną, polegającą na stałej i trwałej woli oddawania Bogu i bliźniemu tego, co im się

³³ Michalik, jw. s. 228.

³⁴ Śrutwa, jw. s. 257.

³⁵ Wesoły, jw. s. 230.

³⁶ J. Głemp. *Niech Pan pozwoli dokończyć dzieła odnowy i umocnić sprawiedliwość i miłość społeczną, Homilia Prymasa Polski z 1990 r.* WDK 58:1990 nr 5 s. 177.

³⁷ Papińska Rada „Iustitia et Pax”, jw. nr 128-129.

³⁸ Szymecki, jw. s. 184.

³⁹ Tamże.

⁴⁰ Skworec, jw. s. 221.

należy. Sprawiedliwość w stosunku do Boga określana jest mianem cnoty religijności, w stosunku zaś do ludzi uzdalnia do poszanowania praw każdego i do wprowadzania w stosunkach ludzkich harmonii (KKK 1807). Zdaniem jednego z piekarskich kaznodziejów wkraczanie w trzecie tysiąclecie wymaga miłości społecznej, która jest otwarta ku wszystkim ludziom, „zwłaszcza tym najmniejszym i naj słabszym, często opuszczonym, niemającym środków do życia, a w których Kościół widzi Chrystusa. Taka miłość jest umocnieniem sprawiedliwości”⁴¹ Owocem sprawiedliwości społecznej jest także równoprawny udział Polski w strukturach Unii Europejskiej⁴²

Wśród zagadnień społecznych poruszanych w przepowiadaniu piekarskim, choć omawianych w mniejszym stopniu, znalazły się także: ochrona środowiska, kwestia pokoju, relacje międzynarodowe, polityka oraz prawda w relacjach międzyludzkich. Jeden z piekarskich kaznodziejów pochwalił władze za ograniczenia eksploatacji bogactw naturalnych ziemi śląskiej oraz ograniczenie inwestycji zagrażających naturalnemu środowisku⁴³

Prymas J. Glemp w homilii z 1990 r. ukazał pokój, w jakim dokonały się przemiany ustrojowe w Polsce, jako wielkie dzieło Boga. „Nie było strzelaniny, nie było pożarów, nie lała się krew; z wyjątkiem kopalni *Wujek*, ale to było przed dziewięć laty. Za to wszystko, za ten pokój, należą się Bogu dzięki.”⁴⁴ W dalszej części wystąpienia kaznodzieja zachęcał słuchaczy do wdzięczności Bogu za przemiany, jakie zaszły w krajach sąsiedzkich. „Tak, trzeba za to dziękować Bogu, że dzisiaj wobec naszych sąsiadów, na płaszczyźnie międzynarodowej, mamy szansę normalnie ułożyć nasze stosunki. Kościół chce w tej dziedzinie mieć swój wkład. Chcemy przyjacielsko, dobrze, uczciwie, normalnie, jak równy z równym żyć z Czechami, z Niemcami, ze Słowakami, z Węgrami, z Ukraińcami, z Białorusinami, z Litwinami, z Łotyszami”⁴⁵ Jednocześnie, odwołując się bezpośrednio do działalności poszczególnych ugrupowań politycznych, formułował swoje zastrzeżenia. Kierował je głównie do licznej grupy ugrupowań, które nie potrafią określić odpowiedzialnego programu ani zharmonizować go z działaniem innych. „Programy społeczno-polityczne, gdy są nieprzemyślane lub pisane jakby na kolanie, każą przypuszczać, że autorom nie idzie o dobro wspólne, ale o in-

⁴¹ Kamiński, jw. s. 156.

⁴² J. Życiński. *Homilia wygłoszona w czasie 56 pielgrzymki mężów i młodzieńców do Matki Boskiej Piekarskiej* (2003 r.). WArchK 71:2003 nr 5 s. 276.

⁴³ Nossol, jw. s. 25.

⁴⁴ Glemp, jw. s. 177.

⁴⁵ Tamże.

teresy grupowe lub wręcz osobiste. Gorzej jeszcze, gdy niektóre grupy zakładają wręcz działanie ku niszczeniu”⁴⁶

Równie krytycznie aktualny stan działalności politycznej ocenił w maju 2003 r. abp J. Życiński: „Potrzebna jest nam szeroka współpraca wrażliwych dziennikarzy, którzy walczą z korupcją i, narażając się, dają świadectwo prawdzie; tych środowisk intelektualistów, które biorą w obronę słabszych, zapominając o sobie i starając się okazywać wrażliwość swoich sumień. Musimy zdecydowanie przeciwdziałać poczynaniom kasty kandydatów na nowych właścicieli Rzeczypospolitej, którzy widzą jedynie swój interes i swój sukces”⁴⁷

Kaznodzieje akcentowali również specyficzne wartości mieszkańców Górnego Śląska oraz rolę Kościoła katolickiego na tym terenie: „Ale Śląsk, ostatniego półwiecza, pokazuje jeszcze coś bardzo interesującego. Oto potraficie tu, na Śląsku, dokonać mądrej integracji społeczeństwa. W minionym okresie na Wasze ziemie przybywali ludzie z całej Polski dla pracy i chleba. Życie pokazało, że szybko się integrowali, tzn. wrastali w Wasze tradycje i zwyczaje. Nieocenioną rolę odgrywał w tym dziele Kościół. To parafie były miejscem budowania wspólnoty z Bogiem i ludźmi”⁴⁸

Kard. H. Gulbinowicz mówił o otwartości Ślązaków na dokonujące się zmiany gospodarcze i postęp techniki. W takiej postawie mówca dostrzegał przyszłość dla śląskiej ziemi. Wskazywał też na konieczność otwierania się na nowe wyzwania rzeczywistości ze względu na zmniejszające się znaczenie przemysłu wydobywczego⁴⁹

Najczęściej kaznodzieje piekarscy poruszali w swoim przepowiadaniu jedno lub kilka zagadnień życia społecznego. Zdarzało się również, że wymieniali jedynie problemy nurtujące słuchaczy i bez szerszego ich omawiania przechodzili do dalszej części swojej wypowiedzi. Jeden z kaznodziejów za podstawę do omówienia problemów egzystencjalnych zgromadzonych pielgrzymów przyjął treść modlitwy skierowanej do Matki Boskiej Piekarskiej – Matki Miłości i Sprawiedliwości Społecznej. Mówca ów zaznaczał: „Są tacy, co szukają u Maryi pomocy w odnalezieniu drogi życia i chcieliby podzielić się z nią swoimi wątpliwościami o sens życia. Wielu będzie mówić

⁴⁶ Tamże.

⁴⁷ Życiński, jw. s. 276.

⁴⁸ H. Gulbinowicz. *Rodzina jest Boża i nasza. Homilia wygłoszona na centralnej uroczystości Jubileuszu Roku Świętego 2000 i 75-lecia diecezji katowickiej 28 maja 2000 r.* WArchK 68:2000 nr 5 s. 203.

⁴⁹ Tamże.

Maryi o trudnościach dnia codziennego, o bezrobociu, o frustracji w szkole czy na studiach, o biedzie czy braku nadziei na przyszłość”⁵⁰

*

Tematyka społeczna jest jednym z imperatywów współczesnego kaznodziejstwa. Świadomość tej prawdy jest wyraźnie uwidoczniła w przepowiadaniu słowa Bożego w Piekarach Śląskich w czasie dorocznej pielgrzymki mężczyzn i młodzieńców. Kaznodzieje piekarscy nie stronili od najbardziej aktualnych problemów życia społecznego. Nie tylko piętnowali zjawiska negatywne, ale także wskazywali na możliwości ich pokonywania. Przez swoje przepowiadanie o istotnych problemach współczesnych słuchaczy utwierdzili przekonanie o Piekarach jako stolicy katolicyzmu społecznego na Śląsku, a pielgrzymom pozwolili doświadczyć społecznej siły wiary.

BIBLIOGRAFIA

- B o r u t k a T.: Nauczanie społeczne papieża Jana Pawła II. Kraków: WN PAT 1994.
- H e r r Th. Wprowadzenie do katolickiej nauki społecznej. Kraków: WAM 1999.
- Kościół w Europie wobec wyzwań integracji: refleksje nad adhortacją apostolską *Ecclesia in Europa* Jana Pawła II. Red. J. Kupny, M. Stępnik. Katowice: Księgarnia św. Jacka 2005.
- K r u c i n a J.: Myśl społeczna Kościoła. Wrocław: Tum 1993.
- L e w e k A.: Ewangelizacja a kultura. „Ateneum Kapłańskie” 100:1983 z. 1 s. 69-89.
- Problematyka społeczna i polityczno-moralna w kaznodziejstwie według Vaticanum II. „Materiały Problemowe” 18:1986 nr 10 s. 118-128.
- Słowo Boże a świat współczesny. „Chrześcijanin w świecie” 30:1974 z. 4 s. 70-81.
- P a n u ś K.: Zarys historii kaznodziejstwa w Kościele katolickim. Cz. 2: Kaznodziejstwo w Polsce. T. 2: Od oświecenia do XX wieku. Kraków: Wydawnictwo „M” 2001.
- R o l l e t J.: Społeczne tło teologii współczesnej. Warszawa: Pax 1989.
- Trwałe wartości w zmieniającym się społeczeństwie w nauczaniu społecznym Jana Pawła II. Red. W. Świątkiewicz. Katowice: Instytut Górnośląski 1997.
- W o j t y ł a K. Jan Paweł II: Nauczanie społeczne Kościoła integralną częścią Jego misji. Rzym: Fundacja Jana Pawła II 1996.
- Z i m o Ń D.: Drogą Kościoła jest człowiek. Kościół Katowicki wobec problemów społecznych w latach 1985-1995. Katowice: Księgarnia św. Jacka 1995.

⁵⁰ Wesołowski, jw. 197.

SOCIAL ISSUES IN PIEKARY HOMILIES
DURING THE PILGRIMAGES OF THE LABOUR WORLD

S u m m a r y

Pilgrimages of men and young men to Piekary, called pilgrimages of the labour world, have very specific contents with a broad social theme. The main social questions discussed in Piekary preaching of the last twenty years are the following: work, nation, family, solidarity, social justice, protection of the environment, peace, international relations, politics, and truth in interpersonal relations. Piekary preaching has shown that priests are aware of the necessity to preach about social issues.

Translated by Jan Kłos

Słowa kluczowe: kaznodziejstwo, zagadnienia społeczne, Piekary Śląskie, pielgrzymka mężów i młodzieńców.

Key words: preaching, social questions, Piekary Śląskie, pilgrimage of men and young men.